

dr hab. Artur Chrzanowski

Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi
Instytut Fotografii i Multimediów

Recenzja pracy doktorskiej Pana mgr Karola Krukowskiego

w związku z postępowaniem doktorskim w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki wszczętym przez Radę Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu

Tytuł rozprawy: **Pręgiarz. Fotografia jako wiodący element konstrukcyjny picture booka.**

Promotor: **prof. ASP dr hab. Maja Wolińska**

Pan mgr Karol Krukowski urodził się 27 maja 1980 roku w Reszlu. W 2002 roku ukończył Wyższe Studium Fotografii „AFA” we Wrocławiu na poziomie licencjackim. Jest absolwentem Uniwersytetu Zielonogórskiego, gdzie na Wydziale Artystycznym uzyskał w 2006 roku tytuł zawodowy magistra sztuki z wynikiem bardzo dobrym na kierunku malarstwo w zakresie fotografii. Następnie w 2007 roku wykształcenie uzupełnione zostało kursem kwalifikacyjnym nadającym uprawnienia pedagogiczne przeprowadzonym na Wydziale Edukacji Artystycznej w Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu (aktualnie Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu). W roku 2012 zdał egzamin na stopień nauczyciela mianowanego. Kolejnym etapem jego drogi edukacyjnej są rozpoczęte w 2019 roku studia doktoranckie z językiem angielskim jako wykładowym na Wydziale Grafiki i Sztuki Mediów w Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu.

Działalność artystyczna

Doktorant jako główny obszar swojej aktywności artystycznej uczynił fotografię. Jako najważniejsze osiągnięcia wskazuje uzyskanie w 2011 roku stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz stypendia Marszałka Województwa Dolnośląskiego uzyskane w 2007 i w 2013 roku (przygotowanie fotografii do książki typu *picture book* pt. „Dziennik Sługi” na podstawie powieści „Podróże Gullivera”). Prace z cyklu "Portret Gullivera i inne obrazy z Dziennika Sługi" zostały włączone w 2013 roku do kolekcji Dolnośląskiej Zachęty Sztuk Pięknych. Jest również finalistą konkursu Fotograficzna Publikacja Roku w 2013 roku (realizacja pt. „Rozbite – marzenie”).

Ponadto zostały wskazane wybrane realizacje artystyczne z lat 2002-2016 (m.in. „Przejście”/ESK 2016 Program Mosty, Wrocław, 2015; "Portret Gullivera i inne obrazy z Dziennika Sługi", BWA Wrocław – Galeria Dizajn, 2012; „Rozbite-Marzenie”, BWA Wrocław – Galeria Dizajn, 2012; „Mieszkańcy”, Teatr Polski, Wrocław, 2006; „Niewidzialna Mapa Wrocławia”, BWA Wrocław – Galerie Sztuki Współczesnej 2004; Galeria Raster, Warszawa, 2005; CSW Łaźnia, Gdańsk, 2005; BWA Bydgoszcz, 2006; Galeria Pauza, Kraków 2006; „Fotel”, BWA Wrocław – Galeria Dizajn, 2002). W załączonej dokumentacji brakuje informacji o indywidualnym bądź zbiorowym charakterze wymienionych wystaw.

Działalność dydaktyczna

Pan Karol Krukowski od roku 2004 pracuje jako nauczyciel fotografii i wykładowca. Według załączonej dokumentacji praktyczne doświadczenie pedagogiczne zdobywał prowadząc zajęcia w wielu ośrodkach kształcenia: Ośrodek Postaw Twórczych we Wrocławiu (2003-2008); Zespół Państwowych Placówek Kształcenia Plastycznego im. Jana Cybisa w Opolu (2004-2008); Regionalny Ośrodek Edukacji we Wrocławiu (2008-2014); Technikum Fotograficzne Nr 15 we Wrocławiu (2008-2014); Wyższe Studium Fotografii „AFA” we Wrocławiu (2010-2013); Międzynarodowe Forum Fotografii "Kwadrat" we Wrocławiu (2010-2013); Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu (2015-2019); Autorskie Licea Artystyczne i Akademickie we Wrocławiu (od 2015 do teraz).

Od początku prowadzenia działań dydaktycznych zawod nauczyciela łączy z praktyką artystyczną. Był promotorem dyplomów, kuratorem wystaw, organizatorem plenerów i wydarzeń, animatorem kultury. Od 2019 roku dużą część praktyki zawodowej realizuje w Internecie, gdzie m.in. prowadzi autorski kanał edukacyjny pod nazwą „Karol o fotografii” oraz udziela zdalnie konsultacji i publikuje filmy szkoleniowe.

Ocena pracy doktorskiej

Niniejsza recenzja opiera się na dokumentacji przedstawionej w formie cyfrowej, dwujęzycznej dysertacji w formie drukowanej i cyfrowej oraz drukowanej publikacji książkowej pt. „Pręgiarz”. Przedłożona dokumentacja przygotowana przez Pana Karola Krukowskiego jest kompletna i wyczerpująca. Punktem wyjścia rozprawy jest przyjęcie założeń koncepcji realizacji fotograficzno-literackiej. Podjęta problematyka dotyczy stosunkowo nowego zjawiska w fotografii artystycznej określanego jako *picture book*. Termin obejmuje zagadnienia współistnienia treści wizualnych oraz literackich w jednym wspólnym utworze. Doktorant opiera swoją analizę zagadnienia na materiałach źródłowych oraz na własnej twórczości, poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące konstrukcji narracji oraz medium fotografii jako narzędzia dialogu. Jego badania obejmują zarówno aspekty technologii fotografii jak i natury estetycznej i filozoficznej, przywołuje wiele pojęć teoretycznych i praktycznych.

Rozprawa doktorska Pana Karola Krukowskiego to opracowanie teoretycznych założeń przedstawionej pracy, opis podejmowanych kolejno działań i wynik zrealizowanych badań – rezultat wielu lat aktywności fotograficznej oraz 3 lat studiów doktoranckich. Referat liczy 75 stron wraz z ilustracjami. Na strukturę dysertacji składa się wstęp oraz 14 części o zróżnicowanej długości oraz charakterze – w domyśle rozdziałów. W kolejnych częściach referatu Doktorant opisuje swoje dokonania przed podjęciem studiów doktorskich. Zwraca w nich uwagę na inspiracje, rodzaj podejmowanych tematów i interesujące go kwestie. Dysertację wieńczy spis ilustracji (26 pozycji) oraz bibliografia (34 pozycji – publikacje polsko i obcojęzyczne z zakresu m.in. teorii i historii, filozofii, literatury dla dzieci, beletrystyki oraz odniesienia do realizacji własnych i współtworzonych).

Referat poświęcony jest głównie relacji współistnienia tekstu i obrazu w formie *picture book*. We wstępie opisu teoretycznego doktorant zawarł krótkie założenia pracy wskazując zainteresowanie fotografią jako narzędziem dialogu oraz wskazując zainteresowanie wybraną formą realizacji. Następnie autor przedstawia dotychczas zrealizowane projekty artystyczne, które według jego oceny, stanowią podłoże do podjętego tematu doktorskiego. Z opisu wynika, że od początku pracy twórczej wykazywał zainteresowanie relacją fikcji literackich oraz treści społecznych. Jako przykład dotychczasowych działań, powstałych w tym duchu przytacza projekt pt. „Portret Gullivera i inne obrazy z dziennika Sługi” (2012). Dalej przedstawia zamierzenia i plany artystyczne opracowania projektu opartego na ścisłym połączeniu obrazu fotograficznego i tekstu oraz uwzględnienia tej analizy za pomocą fotografii wskazując jako interesujące go od dawna zjawisko *genius loci*. Tego rodzaju próbę podjął w interesującej realizacji pt. „Niewidzialna mapa Wrocławia” (2006) czy „Przejście” poświęcone bardziej lub mniej znanym miejscom miasta, w którym żyje. W tego typu działaniach ważna jest empatia i podejście do miejsc i ludzi w sposób nie do końca racjonalnie wytłumaczony – z dużą dozą współodczuwania oraz chęcią poznania. Ta ważna cecha artysty jest niewątpliwie obecna w postawie Doktoranta. Każda z opisywanych wcześniejszych realizacji, definiującej miasto jako obszar praktyki artystycznej pomogła mu w realizacji projektu artystycznego będącego przedmiotem niniejszej oceny.

Praca nad projektem doktorskim została zapoczątkowana zainteresowaniem konwencją określoną jako *picture book*, szczególnie książkami tego typu skierowanymi do dziecięcego odbiorcy. Formuła tego rodzaju publikacji powoduje, że jej treść powinna być zwięzła i zrozumiała. Doktorant poszukuje nowej dla siebie formy narracji, gdzie historia jest prowadzona równoległe dwoma kanałami i obie te części splatają się w jedną historię. Jako główną inspiratorkę wskazuje pisarkę Iwonę Chmielewską, autorkę książek dla dzieci opartej na podobnym działaniu – współistnienia tekstu i ilustracji jako dopełniających się, a nie powtarzanych treści.

W kolejnych częściach rozprawy doktorant wskazuje inne ważne inspiracje oraz impulsy, które wpłynęły na jego postawę twórczą. Jest to przywołana po wielu latach książka Stefana Symotiuka pt. „Filozofia i Genius Loci” oraz spotkania z naukowcem dr. Pawłem Dumą, które stopniowo ukierunkowywały doktoranta w stronę wyboru tematu planowanej pracy artystycznej. Wiedza o regionie, historia miejsc oraz ciekawość świata niewątpliwie pomogły mu w odnalezieniu tematu i zaprowadziły, dosłownie, pod wrocławski pręgierz. Można tu przytoczyć popularne stwierdzenie, że „najważniejsze to znaleźć się w odpowiednim miejscu i w odpowiednim czasie”. Miejscem tym okazał się staromiejski Rynek we Wrocławiu, a sformułowane przez Doktoranta pytanie: „Stoisz tu pięć wieków, co mi opowiesz?” skierowane zostało do znanego wszystkim mieszkańcom i mieszkańcom Wrocławia pręgierza. Określając sam obiekt jako odrębne miejsce postanowił tym samym odnieść się do jego *genius loci*. Sama idea stawiania pręgierzy w centrach średniowiecznych miast to istota ludycznych widowisk wpisująca się w historię cierpienia, upokorzeń i przemocy ludzi względem innych osób. Przypuszczalnie tego rodzaju publiczne widowiska znalazłyby i w obecnych czasach zwolenników. Niewątpliwie ten kamienny świadek historii nasiąknięty jest bólem i cierpieniem. Jako że wraz z upływem lat siła oddziaływania słabnie, to współcześnie stał się elementem krajobrazu i atrakcją turystyczną. Mimo że nazwa jednoznacznie określa przeznaczenie to stała się niejako przeźroczysta – niewiele osób uświadamia sobie znaczenie i funkcję, a wiele skupia się jedynie na jego dekoracyjnych walorach.

Wraz z prowadzonym dalej wywodem poznajemy rozważania na temat natury samego medium jakim jest fotografia. Karol Krukowski należy do artystów silnie związanych z nurtem fotografii klasycznej. W rozprawie poddaje rozważaniom definicję tzw. „czystej fotografii” i proponuje jej podział na konwencje: amatorską, obrazkową, reportersko-dokumentalną oraz inscenizacyjną. Przedstawiony podział dopełniają krótkie uzasadnienia. Deklaruje on ponadto, że zdjęcia do książki pt. „Pręgierz” zostały wykonane w świadomości i zgodnie z założeniami trzech ze wskazanych konwencji: amatorskiej, reportersko-dokumentalnej oraz inscenizacyjnej. Pozostaje mi przyjąć do wiadomości tą deklarację – jakkolwiek z samą klasyfikacją rodzajów działań fotograficznych można się zgodzić to ów deklaracyjny podział i przypisanie poszczególnych fotografii do wskazanych konwencji wydaje mi się dość subiektywnym gestem i pozostawia pole do polemiki.

Przy realizacji swojego projektu Doktorant uwzględnił współpracę z innymi osobami – praktykami oraz teoretykami, specjalistami swoich dziedzin. Wartościowym elementem dysertacji są wprowadzone w jej strukturę wywiady poświęcone interesującym Doktoranta zagadnieniom. Pierwszy z wywiadów, stanowiący o relacji obrazu i tekstu Pan Krukowski przeprowadził z dr. Adamem Sobotą, teoretykiem kultury i sztuki. Tok rozmowy jest ciekawy, konwencja wywiadu jako swobodnego dialogu dodaje treści lekkości i uwiarygadnia rzeczywiste zainteresowanie Doktoranta tematem. W dużej mierze konwersacja oparta jest na doświadczeniu i wiedzy rozmówcy co świadczy o wnikliwym podejściu autora pracy do tematu i otwartości na interpretację oraz komentarz innych osób jeszcze w procesie realizacyjnym. Ponadto rozprawa w dalszej części uzupełniona jest rozmową z Krzysztofem Solarewiczem, a raczej wywiadem zaproszonego gościa z samym Doktorantem. Interlokutor stawia autorowi pytania, na które udzielone odpowiedzi dopełniają cały wywód doktorski oraz ilustrują proces twórczy – w wielu miejscach bardzo drobiazgowy i szczerze przyznający się do dylematów oraz podejmowanych sposobów ich rozwiązywania. W kilku przypadkach analizie zostają poddawane poszczególne zdjęcia, która potwierdza w moim przekonaniu dość subiektywne przypisanie przez autora poszczególnych zdjęć do wskazanych powyżej użytych konwencji oraz deklarację ponadczasowości samych zdjęć. Osobisty charakter rozmowy ma jednak niewątpliwie dużą wartość emocjonalną i dodaje wartości powstałej pracy. Jako swoiste doświadczenie można podjąć próbę odbioru pracy Doktoranta w dwóch oddzielnych podejściach: osobno tekstu i osobno fotografii. Wyniki tego doświadczenia byłyby ciekawe, jednak założenie pracy nie przewiduje takiego sposobu odbioru.

Przedstawiona do oceny rozprawa teoretyczna świadczy o wiedzy i świadomości artystycznej Doktoranta oraz znajomości medium fotografii. Tekst jest napisany klarownie, redakcyjnie poprawnie i o czytelnym układzie.

Główne dzieło artystyczne w niniejszym postępowaniu doktorskim stanowi publikacja książkowa zatytułowana „Pręgierz” wydana przez Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu w nakładzie 500 egzemplarzy. Książka w sztywnej oprawie w formacie zbliżonym do kwadratu (wymiar: 305 x 315 mm) liczy 21 kart – 20 rozkładówek. Tekst został zamieszczony w języku polskim oraz w języku angielskim. Inspiracją do powstania dzieła były osobiste doświadczenia, a sam wybór miejsca, przesiąknięte nawarstwiającą się ludzką aktywnością, jest obszarem realizacji swoistego teatru codziennego życia. Narratorem oraz bohaterem opowieści Doktorant uczynił obiekt, który jest historycznym elementem miejskiego krajobrazu współczesnego Wrocławia. Jest nim pręgierz powstały w 1492 roku i znajdujący się na Rynku Głównym przed budynkiem zabytkowego ratusza. Wypadało by w tym miejscu napisać Pręgierz z wielkiej litery. Poszukując tematu dla swojej pracy Doktorant, po analizie dotychczasowych dokonań artystycznych, ponownie skierował swoją uwagę w poszukiwaniu inspiracji na miasto w którym żyje. Jest to wartościowa postawa, ponieważ może powodować interesujące napięcie: z jednej strony zgodę na faktyczny stan rzeczy w lokalnym kontekście, a zarazem nostalgiczne pragnienie jakiegoś innego świata lub innego przejawu tego świata i tym samym próbę przepracowania „mitologii” Wrocławia. Publikację tę postrzegam, mimo deklarowanego ponadczasowego charakteru opowieści i próby uchwycenia ducha czasu i miejsca (*genius loci*) jako interesujący obraz współczesnego Wrocławia.

Charakter działalności artystycznej Pana Karola Krukowskiego polega na badaniu medium fotografii. Zajmuje się on relacjami obrazu oraz słowa prowadzącymi do wspólnie budowanej narracji. Siła obrazu fotograficznego jest istotna ze względu na cały balast i ciężar czasu, który niesie w sobie. Fotografia jest świadkiem historii, przeszłości ludzi i sytuacji, których już nie ma, ale także teraźniejszości i momentu, w którym dane zdjęcie powstaje. W utworach wizualnych ważnym aspektem oraz celem jest komunikowanie znaczeń i dopełnienie utworu słowem pisany prowadzi do nowych możliwości oddziaływania utworu w przestrzeni społeczno-kulturowej. Jako formalny zabieg plastyczny autor wybiera fotografię czarnobiałą – decyduje się na świadomą rezygnację z koloru. Nie wynika to bynajmniej z nostalgii, ale uzasadnia to chęcią uczynienia przekazu ponadczasowym, co jednak nie do końca jest przekonujące ponieważ na wielu fotografiach, jak domniemywam, nawet po wielu latach będzie można określić czas ich powstania z dokładnością dekady ze względu na styl ubioru przechodniów, elementy małej architektury ulicznej, rekwizyty w rękach uczestników zdarzeń. Pozostawienie obrazów w gamie szarości zyskuje inne ważne cechy przekazu niż ponadczasowość – np. możliwość konfrontacji dwóch różnych rzeczywistości. Nakładające się na siebie odmienne światy, pozwalają widzowi ujrzeć ich wzajemne przenikanie się, konfrontacyjne zderzenie lub też symbiotyczne współistnienie. Ponadto Doktorant deklaruje intencjonalne usunięcie wszystkich słów i wyrazów z wybranych do publikacji zdjęć. Uważam to za słuszną i uzasadnioną decyzję. Zdecydował jednak pozostawić powtarzający się na czterech fotografiach słowo „souvenirs”. Nie przekonuje mnie tłumaczenie tej decyzji, tym bardziej, że pozostałości innych słów są niestety zauważalne na innych zdjęciach: „churros” na stronie 12. oraz fragment słowa „apteka” wyłaniający się zza pręgierza na ostatniej fotografii. Ta niekonsekwencja lub być może przeoczenie na szczęście nie odbierają zupełnie uroku całej opowiadanej historii.

Pozytywnie oceniam zaproszenie do współpracy artystkę malarkę Beatę Rojek i podjętą z nią dyskusję na temat wspólnej realizacji. To wartościowa postawa pozostająca w idei pracy kolektywnej. Współpraca ta została zaprezentowana w rozprawie w formie dialogu obojga artystów ilustrowana szkicami oraz projektami. Podejście Doktoranta do tematu jest warte docenienia także ze względu na oszczędność środków, zdolność do redukcji formy. Przy takiej strategii pracy, z wysoce wyselekcjonowaną i ograniczoną ilością słów i obrazów, odbiorca chłonie każde słowo oraz każdy fragment zdjęcia. Potrzebna jest zatem duża uważność autorska, a każda nawet najdrobniejsza pomyłka, także redakcyjna – razi. Niestety autor nie ustrzegł się takowej i na stronie 39 publikacji książkowej znajdują drobną literówkę w słowie „niesprawiedliwe” – z logiki zdania wnioskuję, że powinno być „niesprawiedliwie”.

Obserwacja jest naturalnym przejawem ciekawości świata i ważnym bodźcem do poszukiwań twórczych. Niezależnie od użytego narzędzia oraz stopnia wprawy posługiwania się nim, najważniejszy jest niepowtarzalny i osobisty przekaz, jaki ma nieść konkretny utwór. Ważne jest świadome stosowanie dostępnych środków wyrazu opartych na wyobraźni, tak aby nie przeszkadzały w odbiorze i skutkowały

zwięzłością przekazu. Przy realizacji opisanych projektu powstałego w kontekście konkretnej przestrzeni Doktorant starał podążać drogą maksymalnej eliminacji środków wyrazu. *"Artysta musi wierzyć w wielkie potencjalne możliwości przeżywania jego dzieła przez odbiorców. Powinien on wystrzegać się paniki wywołanej zbyt pesymistyczną oceną wrażliwości ludzi, na których chce oddziaływać, paniki która prowadzi do zbytniego nagromadzenia środków formalnych dzieła i nadmiernego ich potęgowania. Wrażliwość może nie być obudzona wcale, ale można ją też zagłuszyć"*¹.

Konkluzja

Rozprawa doktorska wraz z częścią praktyczną stanowi przykład twórczego i jednocześnie refleksyjnego omówienia konwencji fotograficznej *picture book*, przyjrzenia się z dużą dozą empatii tematowi *genius loci* oraz stanowi efekt kompleksowych studiów nad relacją słowa i obrazu w utworze plastycznym. Praca nad tematem posłużyła doktorantowi do interesującego i oryginalnego gestu artystycznego zrealizowanego w postawie świadomości społecznej i historycznej. Rozprawa, w której kompleksowo przedstawiany został proces pracy nad publikacją, rodzi pytania, budzi skojarzenia i pod tym względem zasługuje na uznanie.

Na podstawie listy osiągnięć, dorobku oraz przedstawionej pracy doktorskiej, a także w zestawieniu do wynikających z nich wniosków można potwierdzić zaangażowanie Doktoranta w definiowanie zjawisk na polu fotografii oraz dużą znajomość warsztatu. Koncepcja pracy oraz ogólna wiedza teoretyczna i praktyczna dają gwarancję samodzielności i tym samym potwierdzają moje przekonanie o znaczącym wkładzie przedstawionej pracy w rozwój dyscypliny artystycznej oraz świadczą o wysokich kompetencjach doktoranta. Mam do czynienia z rezultatem badawczym dotyczącym oryginalnej koncepcji twórczej.

Stwierdzam, że działalność artystyczna i edukacyjna Pana Karola Krukowskiego spełniają niezbędne wymogi wynikające z ustawy. W związku z powyższym wnioskuję do Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Geperta we Wrocławiu o nadanie Panu Karolowi Krukowskiemu stopnia naukowego doktora sztuki.

dr hab. Artur Chrzanowski

Łódź, 9.09.2021

¹ *Teoria sztuki Zbigniewa Dłubaka*, red. M. Ziółkowska, Wyd. Fundacja Archeologia Fotografii, Warszawa 2013, s. 146.